

Welke boom is dat?

ANWB Bomengids voor het herkennen
van ruim **350** bomen
en struiken uit Europa

MARGOT EN ROLAND SPOHN

Welke boom is dat?

KOSMOS

Welke boom is dat?

Hoe is de bladzijde opgebouwd?	4
Hoe determineer ik bomen en struiken?	6
Kenmerkende groeiwijzen herkennen	6
De bouw van een boom	7
Het blad van bomen	8
Hoofdvormen van bloemen	10
Hoofdvormen van vruchten	12
De betekenis van bomen	14

De bomen en struiken

Naaldbomen 18

Loofbomen 58

Struiken 160

Houtige klimplanten 236

Register van bomen en struiken 246

Hoe is de bladzijde opgebouwd?

Gebruik van dit boek

Bij elke beschreven boom of struik vind je informatie over de vindplaats en interessante feiten over de toepassing ervan, de historie en de biologie. Informatieve afbeeldingen met opmerkingen over de belangrijke kenmerken vergemakkelijken de herkenning.

De grote hoofdfoto laat de typerende verschijningsvorm van de boom zien. Bij veel struiken, die qua groeiwijze vaak op elkaar lijken, geeft de hoofdfoto een kenmerkend fragment van de struik. Verdere illustraties geven andere veelzeggende details die voor de determinatie van belang zijn.

In de marge vind je in woord en beeld meer over vindplaats en belangrijke kenmerken; ook is hier een typerend blad afgebeeld. Bij bomen en struiken die een eigen bladzijde hebben gekregen, kun je met het kadertje **'Wist je dit?'** nog wat interessants over de soort in kwestie aan de weet komen.

Hoogte: bovengronds gedeelte in meters
Maandaanduiding: hoofdbloei.

Wetenswaardigheden
Hier staat interessante en uiteenlopende informatie over onder andere toepassing, geschiedenis, medisch gebruik en biologie.

De kleine illustraties
halen details naar voren die voor de determinatie van belang zijn. Het kan daarbij bijvoorbeeld om bloemen, vruchten of de schors gaan. De bijbehorende legenda licht de typerende kenmerken toe.

Een **grote foto** geeft een goede indruk van de boom in zijn geheel. Bij de struiken gaat het om de hele struik of om een karakteristieke uitsnede. De bijschriften belichten belangrijke kenmerken.

De bomen en struiken

Douglasspar

Pseudotsuga menziesii (Dennenfamilie)

H 25-50 m mei

De douglasspar groeit snel en levert een harde, duurzame houtsoort. Op eenzelfde standplaats kan de opbrengst tweemaal zo hoog zijn als van de gewone spar. Geen wonder dat het inmiddels een van de economisch belangrijkste buitenlandse boomsoorten in Europa is. De eerste zaden kwamen rond 1827 door toedoen van de Schotse botanicus Douglas naar Europa. Rijkskanselier Bismark was een groot pleitbezorger van deze boom: hij liet ze vanaf ongeveer 1880 op tal van plaatsen aanplanten.

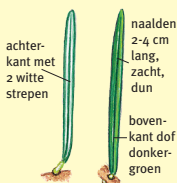
kroon kegelvormig

mannelijke bloemen aan het einde van de takken

Vindplaats Afkomstig uit het westen van Noord-Amerika. In Midden-Europa productieboom, ook in tuinen en parken.

- > naalden verspreiden bij wrijving een sinaasappel- of citroengeur
- > kan in zijn thuisland meer dan 100 m hoog worden
- > kegels vallen in hun geheel af

23

takken in kransen

vrouwelijke kegels groenachtig, borstelig

kegels hangend, 5-8 cm lang

driepuntige schubben

stam recht

Wist je dit?

De geschubde schors van de douglasspar is opvallend dik. In zijn oorspronkelijke leefgebied beschermt de schors de levende kern van de stam bij de daar vaak voorkomende bosbranden.

Canadese hemlockspar

Tsuga canadensis (Dennenfamilie)

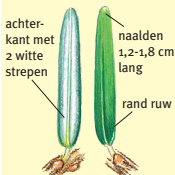
H 10–30 m mei

kegels eirond,
1,5–2 cm lang

Vindplaats Inheems in het noordoosten van Noord-Amerika. In Midden- en West-Europa in parken, zelden voor productiehout. De kleine kegels blijven aan de loten hangen.

- > gedijt ook prima in de schaduw
- > kan ook tot haag worden gesnoeid
- > bekend in diverse cultuurvormen

De Canadese hemlockspar levert in een koel, vochtig klimaat flink wat hout. Alleen is dat hout zacht en weinig duurzaam. In Noord-Amerika wordt het daarom hoofdzakelijk verwerkt tot kratten en papier. 'Hemlock' is de

Engelse naam van de gevlekte scheerling. Een beschadigde naald van deze boom zou net zo ruiken als deze giftige plant.

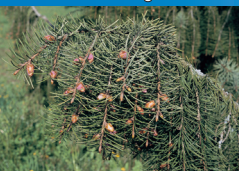
topscheuten vaak iets hangend

kroon meestal breed, onregelmatig

op bovenzijde takken enkele kortere naalden

24

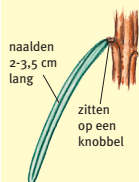
Brewers treurspar

Picea breweriana (Dennenfamilie)

H 8–15 m april–mei

Vindplaats Inheems in de VS, van Oregon tot Noord-Californië. In Europa in tuinen. De zijloten hangen als manen naar beneden.

- > gevoelig voor luchtvervuiling
- > alleen geschikt voor grote tuinen
- > wordt ook wel 'gordijnen' genoemd

De brewerspar is in het wild de allereerste Amerikaanse spar. Hij is genoemd naar professor Brewer, die hem in de tweede helft van de 19e eeuw 'ontdekte'. Met zijn afhangende twijgen is hij heel decoratief en wordt dan ook graag als solitair aangeplant in tuinen en parken.

hoofdtakken buigzaam, gebogen

groeiwijze breed kegelvormig

loten afhangend

Australische pijnboom

Casuarina equisetifolia (Casuarinaceae)

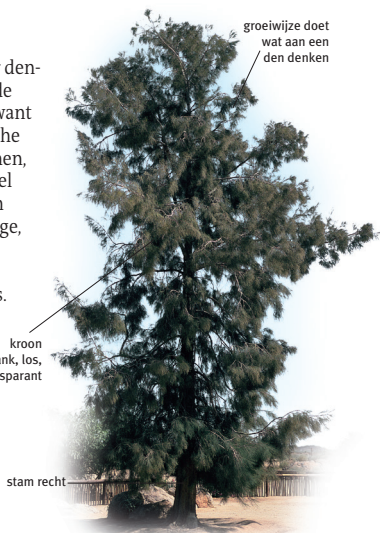
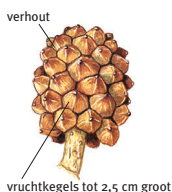
H 10–20 m jan.–maart

Vindplaats Inheems in Zuidoost-Azië, Australië, Polynesië. In Zuid-Europa veelvuldig aangeplant. Zeer dunne, naaldachtige loten.

- > verdraagt zout
- > groeit zelfs in puur zand
- > wordt ook wel 'kangoeroeboom' genoemd

De takjes doen weliswaar denken aan de stengels van de paardenstaart, maar verwant zijn ze niet. De Australische pijnboom verankert duinen, doet dienst als windgordel en is geschikt als park- en laanboom voor ongunstige, droge standplaatsen. Het harde, roodbruine hout levert duurzame shingles.

58

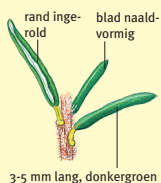
Boomheide

Erica arborea (Heidefamilie)

H 1–15 m maart–mei

Vindplaats In het wild in Middellandse Zeegebied, op de Canarische Eilanden, in gebergten in Midden-Afrika.

- > de bloemen trekken bijen
- > naaldevormige bladeren als aanpassing aan droogte
- > grotere exemplaren vooral op de Canarische Eilanden

In het Frans wordt de boomheide 'bruyère' genoemd, een woord dat over de taalgrens heen ingeburgerd is als aanduiding voor roodbruin getekend wortelhout. Het brandt heel slecht, daarom snijdt men er voornamelijk pijlpunten van. Het is overigens wel prachtig fineerhout.

Kleinbloemige tamarisk

Tamarix parviflora (Tamariskfamilie)

H 3-4 m april-mei

In de oudheid was de tamarisk het symbool voor jeugd en schoonheid. Volgens de Griekse sage zou Myriki, de zuster van de schone jongeling Adonis, in een tamarisk veranderd zijn. Daarom heet dit houtige gewas in Griekenland 'armiriki'. Hij groeit daar vaak als een pretentieuze haag.

Vindplaats Afkomstig uit het oostelijke Middellandse Zeegebied. Tegenwoordig aangeplant in Zuid- en Midden-Europa. Bloeit voordat het blad uitloopt.

- > **verdraagt sterk verzilte grond**
- > **pioniergewas op oevers en in de duinen**
- > **populaire sierboom in straten, parken en tuinen**

bladeren tot 4 mm lang, schubvormig

bladeren plat tegen de takken gedrukt

ontelbare korte bloeischeuten

bloemen met 4 roze kroonbladen

twijgen afhangend

een- of meerstammig

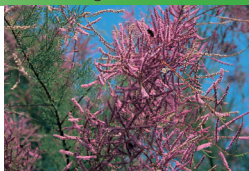
59

Tamarisk

Tamarix ramosissima (Tamariskfamilie)

H 3-5 m juli-sept.

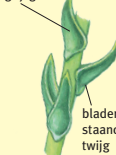
Tamarisken behoren tot de gewassen die in zoutwoestijnen kunnen groeien. Ze nemen weliswaar zout op met het grondwater, maar kunnen het via speciale klieren aan de bladeren weer uitscheiden, zodat ze niet vergiftigd raken. Ze zijn dan ook bijzonder geschikt voor de zilte omgeving van de zee kust, als verankeraar of sierplant.

Vindplaats inheems langs de kusten van de Kaspische Zee. In Zuid- en Midden-Europa aangeplant. De bloeiwijze oogt wat pluizig.

- > **houdt van warmte en zon**
- > **kan diep teruggeknipt worden**
- > **gele herfstkleur**

bladeren schubvormig, grijsgroen

bladeren afstaand van de twijg

bloemen met 5 lichtroze kroonbladen

groeiwijze open, bezemachtig

takken meestal naar boven gericht

meestal met meerdere stammen

Zevenboom

Juniperus sabina (Cipressenfamilie)

H 0,5-2 m april-mei

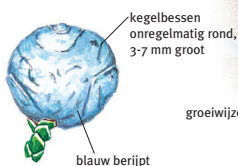

Vindplaats In het wild in de hooggebergten van Europa tot Midden-Azië. Sierstruik in tuinen, groenvoorzieningen, op begraafplaatsen. De vruchten zijn opvallend blauw berijpt.

- > verdraagt zon en droogte
- > takjes stinken bij wrijven enorm
- > er zijn voor de tuin ook verticaal groeiende vormen

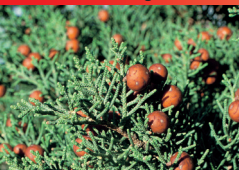

De zevenboom was in de middeleeuwen een geneesmiddel tegen astma, longklachten en wormen. Hij werd ook gebruikt om abortus op te wekken, wat niet zelden tot de dood van moeder en kind leidde. Een vergiftiging uit zich in krampen en nier- en leverschade. Plantensap dat in contact komt met de huid kan ontstekingen veroorzaken.

groeiwijze breed en dicht takken meestal liggend

160

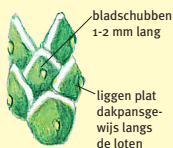
Jeneverbes

Juniperus phoenicea (Cipressenfamilie)

H 0,5-8 m maart-april

Vindplaats In het wild in het Middellandse Zeegebied in bossen en struweel, vooral in de kustgebieden. De vruchten rijpen in het tweede jaar.

- > kan tot 1000 jaar oud worden
- > kan zeer variabele groeivormen hebben
- > uiterst probleemloos

Deze tot 8 m hoge boom met korte, zeer sterke stammen komt niet veel meer voor. Hij was vroeger erg in trek als bouw materiaal en voor schrijnwerk, maar werd ook als brandhout gekapt en vernietigd door intensieve beweiding en branden. Deze jeneverbes behoort in Spanje tot de belangrijkste voederplanten van wilde berggeiten.

kegelbessen 0,8-1,5 cm dik

rijp geel- tot roodbruin

groeiwijze meestal breed bossig

zeer dicht

Zeedruif

Ephedra distachya (Zeedruiffamilie)

H 0,4-1 m mei-juni

Een van de zeedruif gemaakt middel, ephedrine, helpt tegen astma. De plant is echter niet ongevaarlijk. In de drugscene is het kruid bekend als 'mormonentheë' en onder namen als 'herbal extacy' of 'cloud 9'. In de VS zijn er al verscheidene mensen door gestorven. Het wordt ook aangeboden als spieropbouwend en eetlust-onderdrukkend middel.

mannelijke bloemen in ronde hoofdjes bijeen

6-7 mm grote, vlezige rode kegels

takken wijzen vaak parallel in één richting

talrijke dunne, meestal wat gebogen takken

twijgen lijken op roeden

Windplaats In het wild in Zuid-Europa en langs de Atlantische kust van Frankrijk in het zand langs de zee en rivieren. Typierend zijn de dunne, grijs-groene takken.

- > takken breken gemakkelijk
- > doet denken aan een paardenstaart
- > planten mannelijk of vrouwelijk

onopvallende, grijs-witte bladschubben

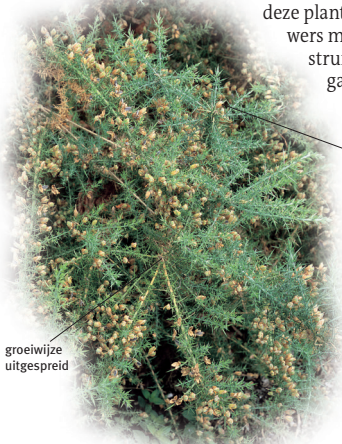
twijgen groen, geribd

Gaspeldoorn

Ulex europaeus (Vlinderbloemenfamilie)

H 0,6-2 m april-juni

Vooral op de Britse Eilanden heeft de gaspeldoorn zich hier en daar tot een lastig onkruid op veeweiden ontwikkeld. Oorzaak daarvan is de bestrijding van de konijnen in hun land, waarmee ze de voornaamste consument van deze plant decimeerden. Herkauwers mijden de stekelige struik. Voor mensen is de gaspeldoorn zeer giftig.

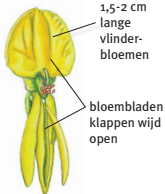

groeiwijze uitgespreid

vruchten kort, met kelk

1,5-2 cm lange vlinderbloemen

bloembladen kloppen breed open

Windplaats In West-Europa in het wild van Portugal tot Groot-Brittannië. Elders in Europa zelden aangeplant. Bloemen alleenstaand tussen en op de doorns.

- > de doorns beschermen tegen vraat
- > heeft zachte winters nodig
- > vriest in strenge winters ver terug

bladeren en korte scheuten getransformeerd tot doorns

doorns stijf, vertakt

Bougainvillea

Bougainvillea glabra (Nachtschonefamilie)

H 5-8 m april-sept

Vindplaats Afkomstig uit Brazilië. In Zuid-Europa op muren en gevels, elders in Europa als kuipplant. Valt op door de roodvioletle schutbladen.

- > stengels bezet met afstaande stekels
- > kan in Zuid-Europa hele gevels in een bloemenzee veranderen
- > veel weerstand tegen ziekten

blad eirond of langwerpig

kaal

bovenaantpuntig

De sierwaarde van deze plant is niet afkomstig van de bloemen, maar van de fraai gekleurde schutbladen; de eigenlijke, gelige bloemen vallen in dit kleurgeweld nauwelijks op. Het zijn ook de schutbladen waarmee de plant in zijn oorspronkelijke leefgebied kolibries als bestuivers lokt; de kleur rood werkt op deze vogels als een magneet.

bloemen buisvormig, tot 2,5 cm lang

3 schutbladen om de bloemen

groeiwijze klimmend of ook wel struikvormig

bloemen omgeven door gekleurde schutbladen

236

Kamperfoelie

Lonicera caprifolium (Kamperfoeliefamilie)

H 3-6 m mei-juli

Vindplaats In het wild in Zuid-Europa, elders in Europa in tuinen en verwilderd in struikgewas. Bloemen met 6-10 bijeen op het bovenste, schijfvormige bladpaar.

- > geurt vooral 's avonds bij het opengaan van de bloemen
- > kwam halverwege de 16e eeuw naar Europa
- > bloeit alleen op een zonnige standplaats

bladeren tegenoverstaand, kaal

bladeren aan de voet vergroeid

De kamperfoelie is met zijn dichte groeiwijze en welhaast betoverende geur een geliefde plant voor een romantisch prieel. In de 18e eeuw behoorde hij in Duitsland tot de meest voorkomende tuinplanten. De bloemen trekken nachtvlinders, die soms als kleine kolibries in de lucht voor de bloemen hangen en volop nectar vinden in de lange kroonbuis.

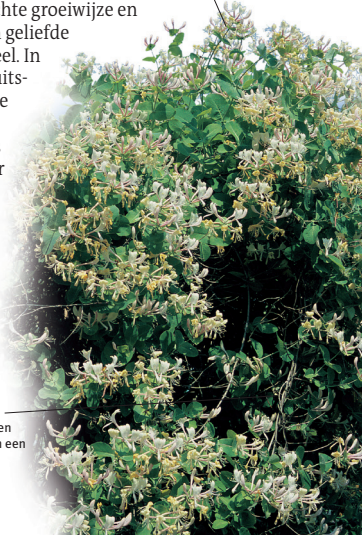
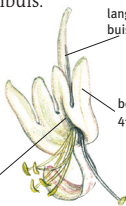
bloeiwijzen steken boven het blad uit

lange, dunne buis

bovenlip 4-slippig

bloem 4-5 cm lang

twijgen slingeren zich om een steun

Boskamperfoelie

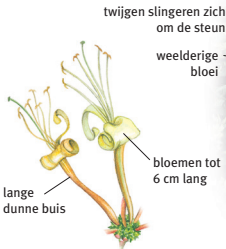
Lonicera periclymenum (Kamperfoeliefamilie)

H 3-6 m mei-juli

vruchten felrood, tot
1 cm groot

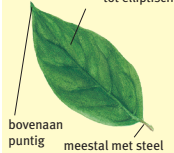
De boskamperfoelie heeft net als de gewone kamperfoelie (blz. 236) geurende bloemen. Hij bloeit in dezelfde tijd en vormt net zulke lange slingerende takken. Het is een algemene verschijning in de Nederlandse bossen. Aan het eind van het seizoen vormt hij rode bessen die door vogels worden gegeten; zo verspreidt de plant zich.

Vindplaats In het wild in West- en Midden-Europa, in loofbossen en bosranden, struikgewas. Veel bloemen vormen samen een hoofdje.

- > geen vergroeiende bladeren
- > heeft een standplaats met hoge luchtvochtigheid nodig
- > ruikt wat minder sterk dan de vorige soort

blad tot 6 cm lang, eirond tot elliptisch

237

Japane kamperfoelie

Lonicera japonica (Kamperfoeliefamilie)

H 2-6 m mei-sept.

Deze snelgroeïende slingerplant bloeit vaak tweemaal per seizoen met sterk naar jasmijn geurende bloemen die kort na het opengaan wit zijn en gaandeweg steeds geler worden. Sommige huidverzorgingsmiddelen bevatten onder de naam 'Lonicera japonica-extract' een extract uit de bladeren of bloemen dat kalmerend werkt op een geprikkelde huid.

vruchten 7 mm dik, blauwzwart, meestal in paren

Vindplaats Afkomstig uit Japan, China en Korea. In Midden- en Zuid-Europa veel in cultuur. De bloemen staan altijd in paren.

- > takken hol
- > probleemloos, verdraagt hitte en zon
- > groeit in Zuid-Europa vaak over pergola's

groeiwijze bossig of hogerop slingerend

bladeren groenblijvend of 's winters groen

Register van bomen en struiken

- aak, Spaanse 133
aardbeiboom 119
abeel, witte 120
Abies alba 18
 cephalonica 19
 concolor 20
 grandis 20
 koreana 22
 nordmanniana 21
 pinsapo 22
 procera 20
abrikoos 104
Acacia dealbata 142
acacia, valse 147
Acer campestre 133
 griseum 152
 monspessulanum 133
 negundo 152
 opalus 134
 palmatum 134
 platanoides 131
 pseudoplatanus 131
 saccharhinum 135
 saccharum 136
Actinidia deliciosa 239
Aesculus
 hippocastanum 155
 parviflora 233
 pavia 154
 x *carnea* 156
Ailanthus altissima 148
Albizia julibrissin 148
Alnus cordata 86
 glutinosa 87
 incana 88
 viridis 197
alpenroosje, harig 183
 roestbladig 183
altheastruik 219
amandel 107
amandelboompje 222
amberboom 129
Amelanchier
 lamarckii 206
 ovalis 206
Andromeda polifolia 163
anna-paulownaboom
 77
Antelea azadirachta 151
Anthyllis barba-jovis
 229
appel, consumptie- 109
 sier- 108
Araucaria araucana 33
Arbutus unedo 119
Arctostaphylos
 alpina 211
 uva-ursi 184
Aucuba japonica 211
avocado 66

Berberis julianae 199
 thunbergii 170
 vulgaris 200
berendruif 184
 alpen- 211
bergen 35
berk,
 kleine 197
 ruwe 89
 witte Himalaya- 90
 zachte 88
 zwarte 90
bes, rode 218
 zwarte 218
Betula
 humilis 197
 nigra 90
 pendula 89
 pubescens 99
 utilis var.
 jacquemontii 90
beuk 60
 rode 61
bezembrem 174
bezemstruik 174
bitternoot, witte 139
bittersinaasappel 231
blauwe spar 27
blauweregen 244
blazenboom 150
blazenstruik, Europese
 230
boerenjasmijn 204
boksdoorn 189
bosbes 212
bosrank 243
 alpen- 243
 bougainville 236
Bougainvillea glabra
 236
braam 228
brem 229
browsers treurspar 24
broodboom 211
Broussonetia papyrifera
 126
Brugmansia-cultivars
 189
bruidsbloem 203
bruidssluier 238
Buddleja alternifolia 191
 daavidii 214
Buxus sempervirens 173

Callicarpa bodinieri 215
Callistemon-sp. 179
Calluna vulgaris 164
Calocedrus decurrens 49
Calycanthus
 floridus 168
 occidentalis 168
camelia 201
Camellia
 japonica 201
 sinensis 201
Campsis radicans 245
Canadese hemlockspar
 24
Capparis spinosa 171
Caragena arborescens
 230
Carpinus betulus 91
Carya illinoensis 139
 ovata 139
Castanea sativa 94
Casuarina equisetifolia
 58
Catalpa
 bignonioides 78
 ovata 136
ceder,
 atlas- 46
 Himalaya- 45
 Japanse 28
 Libanon- 47
 wierook- 49

Alle belangrijke kenmerken overzichtelijk in beeld!

In deze handige veldgids vind je **ruim 350 soorten bomen en struiken**.

Elke soort wordt **beknopt en overzichtelijk** besproken:

- ingedeeld naar naald- en loofbomen, struiken en klimplanten;
- heldere foto's voor snelle herkenning;
- duidelijke tekeningen met alle details over blad, bloei en vruchten;
- snelle informatie over waar je ze kunt vinden;
- puntsgewijze informatie over belangrijke kenmerken;
- bijzondere wetenswaardigheden, zoals de naamgeving of het gebruik van hout of vruchten.

Een complete gids in handig zakformaat, dus gemakkelijk mee te nemen.

**KOS
M•S**

KOSMOS UITGEVERS
UTRECHT/ANTWERPEN
NUR 429

9 789043 930499

WWW.KOSMOSUITGEVERS.NL